

Isolationister blir internationalister

| av Ann-Sofie Dahl

Så har moderaterna firat sina första 100 år som parti med ett storslaget jubileum, först med seminarium i riksdagshuset och därefter med baluns, i enlighet med den moderata traditionen som festparti. Det blev många tillfällen till tillbakablickar över partiets utveckling under det gångna seklet, vilket väl ter sig naturligt för ett parti som fortfarande betecknar sig som i alla fall delvis konservativt till sin läggning.

OCH NOG HAR DET HÄNT saker under årens lopp; det är stora politiska förflyttningar som har ägt rum inom partiets ramar. Ändå kan det hävdas att kontinuiteten är större än förändringarna på det stora hela taget. I inrikespolitiken har det trots allt inte handlat så mycket om antingen eller – antingen kontinuitet eller förändring, utan en slags samverkan de båda emellan.

Med utrikespolitiken är det däremot en helt annan sak; där är det inte mycket som är sig likt från fornstora dagar. Det är hisnande förändringar från starten med Allmänna Valmansförbundet 1904 till dagens Moderata Samlingsparti. Vid första anblick är det inte utan att man undrar om det verkligen är ett och samma parti det handlar om.

Det moderna partiet av idag har föga gemensamt med den inåtvända, nationalistiska – om inte isolationistiska – hållning till omvärlden som kännetecknade partiets första årtionden. Moderaternas moderparti var protektionistiskt, med tullfrågan som politisk kärnfråga, och satsade allt sitt krut på att försvara de egna gränserna.

Det var ett parti med en uppenbar dragning åt det nationalromantiskt storsvenska, fullt av ståtliga uniformer, och med en lätt avslagen punschdoft över salongerna. Inspirationen kom söderifrån, från det tyska riket, och fienden från samma håll som alltid för den svenska högern, nämligen från öster.

FRÅN FÄDERNESLANDET...

Idag är Sveriges eget försvar bara en av flera uppgifter för militären. Men när det begav sig var det inget märk-

värdigt att sätta Fäderneslandets territorium i första rummet och att bevaka nationens gränser mot intrång av alla de slag, av främmande varor såväl som främmande trupp.

I den mån man blickade ut över omvärlden sträckte den sig inte längre bort än till de näraliggande grannarna i den egna regionen, där Sverige ansågs inneha en extra betydelsefull position och ansvar i egenskap av det största landet. För den sorgligt förlorade östra landsändan i

Finland ömmade högern lite extra, då som senare; det speciella förhållandet gentemot Finland består än idag, om än under andra former.

Högerns världsbild bestod fram till andra världskrigets utbrott av två dimensioner: Norden och allt annat, och det senare låg för långt

bort för att kunna vara intressant.

Inget konstigt med det; högerpartiet var i allt ett riktigt barn av sin tid.

Och sådan var högerns världsbild fram till andra världskriget, som i ett slag vände upp och ner på synen på det egna partiet, det egna landet och dess roll och position gentemot omvärlden. Därefter var ingenting längre sig likt i högerpartiet, men det var det å andra sidan inte i Europa eller världen heller.

...TILL INTERNATIONALISM

Skuttet är därmed stort till dagens moderata program. På hundra år har nationalism bytts mot internationalism, stängda gränser mot öppna, protektionism mot frihandel, Sverige och Norden mot Europa. Allenagandet mot internationellt samarbete på kors och tvärs.

Vissa parametrar håller sig dock kvar från historien: fortfarande är moderaterna trots allt det mest försvarsvänliga partiet i riksdagen, vilket i och för sig är en ganska enkel uppgift. Solidariteten för grannfolken finns kvar, i modern version genom engagemanget för Baltikums frihet. Och även i tider av nya hot och islamistiska terrorister håller moderaterna ett vakande öga på den store grannen i öst som man aldrig riktigt vågar lita på.

Idag handlar förstas försvaret i moderat kostym inte bara om det egna territoriet utan om hela västvärldens överlevnad; inte bara eller ens i första hand om nationsgränser, utan om värderingar, idéer, en politisk åskådning: den pluralistiska demokratin. Tidigare var det mot sovjetkommunismen som demokratin skulle försvaras, idag är det den moderna tidens terrorism som är hotet, hemma och i världen.

Där har vi ett bevis om något på hur det svenska högerpartiet har utvecklats. Genom att stödja svenskt medlemskap i NATO (som moderaterna sent omsider gör idag) har svenska högerpartiet, som i tidernas begynnelse ställde sig ytterst tveksamt till poängerna med folkrepresentation, deklarerat att det är berett att försvara demokratin och friheten även på annan mark och för andra folk.¹

Hur har denna långa och rätt anmärkningsvärda vändning då gått till? Och vad har egentligen drivit den – en pragmatisk anpassning till aktuella realiteter eller en politisk vision?

Svaret är givetvis bådadera, som för vilket parti som

helst (eller i alla fall de flesta partier). Verkligheten har förändrats och svenska högerpartiet med den. Inte minst har den evighetslånga tillvaron i opposition mot ett stort och hegemoniskt socialdemokratiskt parti, som ansetts sig ha självklar rätt till regeringsmakten i Sverige, präglad vardagen för moderaterna och dessförinnan högerpartiet.

Att vara borgerlig och moderat i socialdemokratiens Sverige har inte enbart medfört den roll som ett parti i opposition alltid befinner sig i, och som består i att man avvisar rådande regeringspolitik och presenterar attraktiva alternativ. I Sverige har det under (alltför) lång tid även inneburit att oppositionen inte haft möjlighet att säga något alls, vare sig för eller emot.

HJALMARSON

Det långa socialdemokratiska maktinnehavet etablerade en solid makthegemoni inom alla samhällsområden, men ingenstans var den så kännbar för borgerligheten som inom utrikes- och säkerhetspolitiken. Vikten av enighet utåt användes som ett effektivt vapen för att tysta allt eventuellt motstånd. Några verkliga utrikespolitiska alternativ till den socialdemokratiska modellens har inte tolererats.

Ingen fick känna av det mer brutalt än femtiotalets högerledare Jarl Hjalmarson, som sattes i utrikespolitisk karantän – formellt sett för att han inte ville välkomna sovjetledaren till Sverige, men egentligen som bestraffning för den självständiga linje i utrikespolitiken som han förordade.

Bland annat menade Hjalmarson att det alliansfria Sverige naturligen borde samarbeta med våra allierade grannar i frågor som säkerhetspolitiskt berörde oss alla.

¹ Moderaterna och NATO har jag skrivit om i kapitlet "Baltikum – moderaternas väg till NATO" i antologin *Anfall eller försvar* (red. Torbjörn Nilsson, Santérus förlag 2002).

Att Sverige redan hade långt mycket närmare kontakter med NATO i det fördolda än vad han själv rekommenderade var han troligen inte medveten om, eller i vart fall inte samarbetets omfattning.

Med sådana förslag gick Hjalmarson över det tillåtnas gräns i svensk utrikespolitik – och socialdemokratin befäste den utrikespolitiska hegemoni som i stora drag skulle gälla fram till dess att en annan blivande moderatledare, Carl Bildt, som gav namnet till en egen ”affär,” utmanade monopolet.

I efterhand kan man tycka att Hjalmarson borde stått på sig och inte låtit sig skrämmas till tystnad – men då glömmar man de villkor som under hans tid och lång tid framåt gällde i det svenska samhället.

Men trots det bistra debattklimatet levde de moderata visionerna kvar om en annan politik för Sverige. När landets alla politiker (och även en och annan moderat) opportunt traskade i de många Vietnamdemonstrationernas led framstod de USA-vänliga moderaterna än en gång som isolerade i den svenska debatten.

Hegemonin till trots har det alltså ändå funnits en moderat linje, ett alternativ till socialdemokratin moraliska stormaktsambitioner; en annan väg än den tredje och andra umgängeskretsar än Socialistinternationalens skäggiga gerillavänner.

OM M FÅTT BESTÄMMA

Så låt oss för ett ögonblick vända på historiens gång. Hur skulle egentligen svensk utrikespolitik ha sett ut om moderaterna varit det största och tongivande partiet under efterkrigstiden? Att tänka bort socialdemokratin ur svensk politik är förvisso inte det enklaste, och kontrafaktiska resonemang är ett säkert sätt att ta sig ut på hal is. Men det kan vara värt ett försök.

Då får man börja med att vända upp och ner på hela den svenska omvärldsuppfattningen under efterkrigstiden. Bort med den ihärdiga fixeringen vid tredje världen, bort med de mörkögda revolutionärer som under decennier utgjorde en bärande axel i svensk – socialdemokratisk – utrikespolitik.

Ingen neutral tredje väg av balanserande mellan gott och ont, inga kålsuparteorier om öst och väst, inga nerkylda relationer med USA under Vietnamkrigets dagar och därefter. Och om Sverige av någon anledning ändå hade varit alliansfritt så hade det varit av omsorg för Finland, inte i tron att neutraliteten utgjorde ett moraliskt överlägset alternativ till supermaktsblocken.

Alliansfriheten, om den hade behållits, hade varit av enbart militär natur, inte ideologiskt betingad. Men det är svårt att inse varför det moderata Sverige skulle ha valt att varit alliansfritt, med tanke på att också socialdemokratin insåg betydelsen av att försäkra sig om stöd från NATO, vilket Moskva i sin tur hade full koll på.

”Finlandsargumentet” sitter hårt i den moderata folksjälen, men med ovan nämnda förutsättningar i minnet är det bara att konstatera att Finlands väl – för att inte tala om Sveriges – skulle ha tjänats nog så väl och rentav bättre från en position inifrån NATO.

Vilka frågor och positioner skulle en moderatledd regering då drivit? Viss information får vi av nittiotalets Bildt-regering, men det var ju trots allt bara tre korta år. Visst har vi redan diskuterat.

Rent allmänt skulle det handla om en utrikespolitik med västvänlighet som ideologisk utgångspunkt. Landets officiella umgänge hade med andra ord bytts ut, från tredje världen till den första; från USA-kritik till USA-vänlighet. Och även om inte heller en moderat regering skulle ha varit helt immun mot samhällsklimatet från slutet av 60-talet och framåt, hade politikens riktning helt klart varit en annan än den som vi kom att se.

Utän tvekan hade Sverige blivit medlem i EU långt tidigare; på den tiden det fortfarande hette EG. Första gången högern förespråkade medlemskap i EG var redan 1962 i ett kommunalval, av alla tillfällen. NATO-frågan, eller i alla fall alliansfriheten, har vi redan berört; nog hade väl en svensk högerregering ändå sett till att skaffa sig militära garantier, och insett det ideologiskt självklara att ingå som fullvärdig medlem i alliansen av lika-sinnade västdemokratier?

Trots att nittiotalets moderatledda regering inte drev NATO-frågan – men däremot tog ett steg i västlig riktning genom att föra in Sverige i Pfp-programmet – är det förhoppningsvis inte enbart retrospektivt önsketänkande att tro på ett medlemskap.

Någon moralisk stormakt, som socialdemokratin på fullaste allvar ansåg sig representera (trots att man i realiteten undergrävde den västliga demokratin, stödde sovjetkommunismen och förespråkade folkligt förtryck både där och i tredje världen), skulle det moderata Sverige inte lanserats som.

Däremot är det sannolikt att den moderata politiken skulle varit i sanning moralisk, genom att i görligaste mån stödja de små och förtryckta baltiska folken och dem bakom järnridån. Det vore allt en ”småstatsdoktrin” värd namnet.

Kontrafaktiska resonemang är som sagt vanskliga. Men det råder ingen tvekan om att Sveriges utrikespolitik skulle sett helt annorlunda ut under de gångna femtio åren. Ingen tredje väg, ingen tredje värld, ingen neutralitet.

Och absolut inget bistånd till Kuba.

Ann-Sofie Dahl (ann-sofie.dahl@mail.dk) är docent i statsvetenskap och skriver fn en bok om moderat utrikes- och säkerhetspolitik.